

El franquisme

La rebel·lió militar de 1936 fou el començament d'una sagnant guerra civil, guanyada l'any 1939 pel general F. Franco. La victòria feixista comportà la supressió del règim democràtic i, per tant, l'abolició de l'Estatut d'Autonomia i de les institucions (el president de la Generalitat de Catalunya, Lluís Companys, fet presoner pels nazis a l'exili, fou afusellat a Montjuïc el 1940). A més de la supressió de totes les llibertats democràtiques, privació compartida per tots els ciutadans d'Espanya, les terres amb llengua pròpia no castellana hagueren de patir una segona repressió: l'exercida damunt el seu idioma i la seva cultura. Hi hagué un intent de genocidi cultural, que comportà la prohibició del català en qualsevol àmbit públic o oficial. La llengua fou proscribida de l'Administració, de l'ensenyament, dels mitjans de comunicació, dels espectacles, dels rètols dels edificis, dels comerços, etc.; fins i tot eren reprimides certes manifestacions orals en català en els organismes públics, com ara en els edificis de Correus i Telègrafs (a més, els funcionaris només podien escriure i parlar en castellà i s'adscrivia als cossos policials la missió de vetllar perquè aquesta norma no fos transgredida). El franquisme va forçar a l'exili cent mil catalans, entre els quals destacaven escriptors de renom. D'altres visqueren l'exili interior, sovint formant part de sectors resistents que lluitaren des de la clandestinitat per a evitar un trencament total de la producció cultural en català.

La repressió contra el català fou especialment violenta durant els primers vint anys del règim, que mostrà una voluntat lingüicida més agressiva que la que havien mostrat Felip V o Primo de Rivera. En tot cas, la dictadura procurà que la utilització del català (o del gallec i del basc) anàs sempre associada a contextos informals, folklòrics, promovent la seva estigmatització com a «dialecto», com a «llengua regional», com a parla de segona en el seu propi territori, maniobra que no quallà entre aquells qui conservaven viva la memòria històrica de la normalitat lingüística viscuda pel català durant els anys trenta.

Tanmateix, la difusió de prejudicis lingüístics comportà de vegades l'abandonament definitiu de l'idioma, sobretot per part de les classes dirigents (particularment les de les tres gran capitals). Les circumstàncies forçaren la bilingüïtzació generalitzada i la desaparició obligada dels monolingües catalanoparlants. Irrompé el bilingüisme literari i el predomini absolut del castellà com a llengua de prestigi. La població, però, romangué majoritàriament fidel a l'idioma del país, que utilitzà en l'àmbit col·loquial o familiar.

El clima hostil féu que l'idioma perdés no tan sols àmbits d'ús, sinó també extensió social. A més, a finals dels anys cinquanta, l'arribada d'immigració adquiria unes dimensions desconegudes fins aleshores, amb el desplaçament cap a les zones industrials de Catalunya (i, en general, a les grans ciutats dels PPCC) d'importantes masses de població procedent de les zones peninsulars més deprimides (Andalusia, Extremadura, Galícia...). La conjuntura política de prohibició i persecució del català dificultà el seu accés a la llengua i cultura autòctones, a diferència del que havia ocorregut en períodes anteriors. Cal afegir que la situació del català esdevingué encara més delicada de resultes de la coincidència entre la llengua que el poder pretenia imposar i la de la majoria dels nousvinguts.

Un nou factor desestabilitzador fou el boom turístic dels anys seixanta, especialment a les Illes Balears, on s'anà instal·lant un nombre creixent de població estrangera, sobretot alemanya. Aparegueren guetos lingüístics no-catalanoparlants i símptomes d'una certa hibridació de l'idioma en les generacions joves, més proclius a canviar de llengua.

El bilingüisme social deixà el català en una situació molt desfavorable. En terres on no és la

llengua pròpia, el castellà passà a ser usat, doncs, en tots els registres i àmbits, tant formals com informals. Entre els àmbits nous que aparegueren cal destacar l'omnipresent televisió (1959), que féu arribar la llengua castellana a sectors fins ara poc permeables a la influència d'aquest idioma. La televisió contribuí especialment a fer que el castellà no fos vist com una llengua estrangera ni imposada. Constituí, a més, un mitjà poderós per a difondre l'estàndard castellà en un moment en què el català, proscrit de la vida pública, no podia disposar d'aquesta varietat. El desconeixement del català estàndard per part de les generacions formades al llarg dels quaranta anys de dictadura cristal·litzà en una inèrcia lingüística favorable a la utilització del castellà en la majoria de situacions formals, fins i tot després de la dictadura.

Durant els anys seixanta el règim es veié obligat a obrir-se. Tot i mantenir la ideologia totalitària i l'exaltació d'un nacionalisme espanyol excloent, en aquests moments fou menys intolerant amb relació a certes manifestacions culturals. Aquesta esclatxa s'aprofità: proliferaren iniciatives culturals, es fundaren editorials o es popularitzaren cantautors com els del moviment de la Nova Cançó. Es publicaren quantitats importants d'obres, que havien de passar forçosament la censura imposada pel règim, igual que succeïa amb les composicions de cantants de gran audiència com el valencià Raimon, la mallorquina Maria del Mar Bonet i d'altres com Lluís Llach o Joan Manuel Serrat, que passaren períodes en què tenien prohibit de cantar. S'engegaren campanyes a favor de l'ensenyament de l'idioma a diversos nivells, que comptaren amb el suport de les universitats i d'entitat cíviques.

El moviment de recuperació tingué més força al Principat que a les Illes o al País Valencià, on sovint l'arrelament de prejudicis diversos estimulà l'abandonament de l'idioma per part de les classes altes urbanes.

La literatura de postguerra

Panorama general de l'època

La victòria de les tropes nacionals l'any 1939, aixecades en armes tres anys abans, va comportar l'establiment d'un règim dictatorial encapçalat pel general Franco. La nova situació política que representa la dictadura es caracteritza pels trets següents:

- La creació d'un estat autoritari que defensa la idea d'una Espanya única i que, per tant, nega les diferents minories culturals que conformen l'estat (catalans, gallecs, bascos...).
- La naturalesa repressiva del poder, amb el suport de l'exèrcit i els cossos policials.
- L'existència d'un únic partit polític oficial, el Movimiento Nacional, i la persecució dels altres partits polítics, relegats a la clandestinitat.

Aquest canvi polític va tenir importants conseqüències en la vida cultural catalana:

- En els primers anys de la dictadura franquista es va prohibir l'ús oficial del català, alhora que es prohibien les publicacions i l'ensenyament en cap llengua que no fos el castellà.
- El nou règim abolia totes les institucions culturals que havia creat el Noucentisme.
- S'instaurava un aparell de censura encarregat de revisar que cap de les publicacions,

programes de ràdio o manifestacions culturals que es feien al país contingués una ideologia contrària a la del règim.

- Molts dels intel·lectuals catalans es varen veure obligats a exiliar-se després de la Guerra Civil. Es parla de l'exili exterior –els qui varen haver de marxar del país– i de l'exili interior –els qui hi varen quedar, però varen haver de desenvolupar la seva tasca en la clandestinitat–.

Tanmateix, la dura repressió inicial es va anar relaxant, i cap als anys cinquanta molts d'intel·lectuals tornaren de l'exili i es començà a organitzar un moviment catalanista, estretament vinculat a l'Església catalana.

Des del punt de vista de la societat, cal esmentar el fet que després de la Guerra Civil el país va patir un llarg període de postguerra en el qual la situació econòmica va ser molt difícil.

Després del conflicte bèl·lic, no tan sols l'economia estava fortament debilitada, sinó que a més la resta de països europeus varen imposar sancions econòmiques al govern del general Franco. Com a conseqüència, el govern va dur a terme una política econòmica autàrquica, però la necessitat d'una obertura a l'exterior va fer que cap als anys seixanta s'iniciàs una liberalització del mercat, que va comportar la inversió de capital estranger i el creixement de l'economia espanyola, sobretot gràcies al turisme.

La cultura catalana es va renovar a fons durant els anys seixanta. Varen ser els anys del desenvolupament econòmic espanyol. Durant aquesta dècada i fins a la mort de Franco, el 1975, es va anar estenent el sentiment que la dictadura impedia el desenvolupament econòmic i polític del país. Va ser una època de protestes, es va crear un moviment polític, cultural i sindical de resistència a la dictadura franquista i de redreçament cultural mitjançant la creació de publicacions (Serra d'Or, Cavall Fort), d'editorials (Edicions 62), de premis literaris, de col·lectius musicals (Els Setze Jutges)...